

DİL GELİŞİMİNDE VELİLER VE ÖĞRETMENLERİN ÖNEMİ

Suşehri Rehberlik ve Araştırma Merkezi

HAZIRLAYANLAR: Psk. Dan. Miraç Seher EKİNCİ
Psk. Dan. Irmak DİNÇ
Psk. Dan. Önder ÜNAL

12 ŞUBAT 2021

T.C.
SUŞEHİRİ KAYMAKAMLIĞI
SUŞEHİRİ REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
DİL GELİŞİMİ DERLEMESİ

GİRİŞ:

Suşehri rehberlik ve araştırma merkezi olarak dilin toplumdaki önemi ve toplumu toplum yapan temel unsurun dil olması hasebiyle bu seneki araştırma konusunu dil üzerine yoğunlaştırmaya karar verdik. Bu araştırmada dil üzerine yapılmış araştırmalar, dil öğretimi konusundaki doğrular ve yanlışlar, dil öğretiminde ve öğreniminde cinsiyet farklılıkları gibi konular üzerinde durulacaktır.

Dil insanların iletişimini sağlayan temel araçtır. Bir toplumun kültürünü oluşturan yapı taşlarının başında dil gelmektedir. Toplumdaki insanların birlikte yaşamalarına yardımcı olan en önemli unsurların başında dil gelmektedir. Hiç şüphesiz bir arada yaşayıp da birbirini anlamayan insanlar düşünülemez. Bu nedenle iletişim kurduğumuz tüm insanların aynı dili konuşmaları yaşamımızı kolaylaştıran temel faktördür. Dil ayrıca toplumsal bilincin oluşmasını da sağlar. Bir toplumun kuşaklar boyunca ürettiği tüm bilgi ve birikimler gelecek kuşaklara dil sayesinde aktarılmaktadır. Bu nedenle dil, toplumda korunması gereken en temel unsurların başında gelmektedir.

Dil konusu konuşulurken akla dil öğretimi ve dil gelişimi gelmektedir. Yeni nesillere dil öğretmek onların toplumsal aidiyeti açısından son derece önemlidir. Yeni nesiller öğrendikleri dil sayesinde kendini bir topluma ait hissedeceklerdir.

Dili yeni nesillere öğretirken cinsiyetler arasında bir takım farklılıklar olabilmektedir. Bu farklılıklar şüphesiz ki gelişim farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Gelişimde bireysel farklılıklar olduğu gibi dil öğreniminde ve öğretiminde de bireysel farklılıkların olması kaçınılmazdır. Bu nedenle farklı bireylere dil öğretimi yapılırken farklı tekniklerin kullanımı son derece doğaldır.

İçindekiler

GİRİŞ:	1
1. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler.....	4
2. 0-12 YAŞ ÇOCUKLARINDA DİLİN KULLANILMASI	5
2. KONUŞMA ÖNCESİ DÖNEM.....	5
2.1.Yenidoğan (Ağlama) Dönemi:.....	5
2.2.Agulama Dönemi:.....	6
2.3.Cıvılda (Mırıldanma) Dönemi:	7
2.4.Mırıldanmanın Tekrarı Dönemi:	8
2.5.Başkalarının Seslerini Taklit Dönemi:	8
3. KONUŞMA DÖNEMİ.....	9
3.1.Ses –Sözcük Dönemi:.....	9
3.2.Tek Sözcük Dönemi:	10
3.3.İki Sözcüklü İfadeler Dönemi	10
3.4. Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler (İlk Gramer Dönemi 2-3 Yaş).....	11
3.5. Gramer Kurallarına Uygun Konuşma Dönemi (3-6 Yaş)	11
4. Dil Becerisinin Gelişimine Ebeveyn Etkisi	12
4.1. Okul Öncesi Eğitim Programında Okulda ve Ebeveynle Yapılabilecek Dil Etkinlikleri	14
4.1.1 Hikâye Anlatma	15
4.1.2 Hikâye Okuma	15
4.1.3 Hikâye Tamamlama– Hikâye Oluşturma	16
4.1.4 Hikâye Resimleme	16
4.1.5 Şiir	17
4.1.6 Tekerlemeler	17
4.1.7 Parmak Oyunları	18
4.1.8 Bilmece	18
4.1.9 Sohbet	19
4.1.10 Masallar	20

4.2	1-3 Ay Arası Dil Gelişimi Etkinlikleri	20
4.3	3-6 Ay Arası Dil Gelişimi Etkinlikleri	20
4.4	6-12 Ay Arası Dil Gelişimi Etkinlikleri	21
4.5	12-24 Ay Arası Dil Gelişimi Etkinlikleri	21
4.6	24-30 Ay Arası Dil Gelişimi Etkinlikleri	22
4.7	2,5-4,5 Yaş Arası Dil Gelişimi Etkinlikleri	22
4.8	5 Yaş Dil Gelişimi Etkinlikleri	22
4.9	6 Yaş Grubu Dil Gelişimi Etkinlikleri	23
5.	Dil Gelişimine Yönelik Materyaller	23
5.1	Kitaplar (resimli, tahta ya da bez gibi):	23
5.2	Elektronik kitaplar	24
5.3	Müzik kutusu	24
5.4	Müzikli, ses çıkaran oyuncaklar	24
5.5	CD, radyo, video, televizyon	24
5.6	Kuklalar	25
5.7	Çocuğa uygun kostüm ve aksesuarlar	25
6.	Sonuç ve Ailelere Öneriler	25
7.	KAYNAKLAR	26

1. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler

Dil yeteneği ile zihin yetenek arasında doğru bir orantı vardır. 2 yaşına kadar çocuğun çıkardığı seslerle zekânın ilişkisinin olmamasına karşın, 2 yaşından sonra dil gelişimiyle zekâ arasında sıkı bir ilişki olduğu görüşü ağır basmaktadır. Erken konuşan çocukların zekâ düzeylerinin genellikle normal ya da normalin üstünde olduğu ve dilin zekâyâ bağlı olarak geliştiği görüşü kabul edilmektedir. Dilin kazanılması, çocuğun bilişsel gelişimine dayanmakta olup zihinsel uyum süreçlerinin her biri algılama, kavram geliştirme ve dilin kazanılmasıyla yakından ilişkilidir.

İşitme algısının normal olması, sağlıklı dil gelişimi açısından önemlidir. Duyma kusuru olan bebeklerin 6-9 aylar arasında yapılan ses oyunları döneminde normallerden ayrıldığı, bebeğin dil gelişiminin aksadığı belirtilmiştir. Görsel algılama dil gelişimi için belirleyici olmakta; ciddi görme kaybı olan çocukların dil gelişimleri, görmesi normal olanlara göre daha geç başlamaktadır. Şiddetli ve uzun hastalıklar; çocuğun dili kullanmasını, konuşmasını 1-2 yıl geciktirebilir. Çocuğun hastalık nedeniyle başkalarıyla iletişimi ve haberleşmesi kısıtlanması ve konuşmaya daha az yöreklendirilmesi de konuşmasında gecikmeye neden olabilir. Olgunlaşma ve öğrenme ile ilgili öğeler; çocuğun dil gelişimini etkiler. Çocuğun, dili akıcı kullanabilmesi için öğrenme sürecinden geçmesi gerekir. Çocuğun dil öğreniminin önemli kısmı kendi girişimi ile olur.

Çocuk dili, örnek aldığı modeli taklit ederek gelişir. Dil gelişimindeki değişiklikler, zamanla çocuğun yaşı ilerledikçe ortaya çıkar. Dil kazanımı, temelde aynı sırayı izlese de bu gelişimin hızı sosyal çevreden etkilenecek beslenir. Çevre uyarıcılarından yoksun ortamlarda büyüyen çocukların dil düzeylerinin düşüklüğü, çevrenin dil gelişimi üzerindeki önemini belirtir. Çocuğun okuduğu ya da okunduğu kitap sayısı, anne babanın çocukla meşgul olma derecesi ve oynadığı oyunlar dil gelişimini etkiler. Yetişkinlerin bebekle erken dönemden başlayarak kurdukları sözel iletişim, bebeğin dili öğrenmesinin temelini oluşturur.

Çocuğun konuşmaya teşvik edilmesi gerekir. Çevre ve özellikle anne tarafından çocuğa sunulan sözel uyaran zenginliği dil gelişimini olumlu etkiler. Yetişkinlerle uzun süre birlikte olan çocuk düzgün konuşur. Bakımevlerinde büyüyen çocuklar, aile içinde büyüyen çocuklara oranla daha çok ağlarlar, daha az hecelerler. Konuşmayı daha geç öğrenirler. Bu sonuca göre kişisel ilişkiler, dil gelişimi için önemli bir etkidir.

Aile bireyleri özellikle anne ile çocuk arasındaki sağlıklı ilişkiler, dil gelişimini olumlu etkiler. Bu konuda ailenin genişliği de önemlidir. Ailede tek olan çocuk daha çabuk ve düzgün konuşur, çünkü ailenin ilgi merkezidir. Çocuğun konuşmaya teşvik edilmesi, cevap

vermeye cesaretlendirilmesi dil gelişimi için önemlidir. Çocukla konuşmak, oyun oynamak, kitap okumak dil gelişimini destekler. Yetişkinlerle sürdürülen soru cevap alışverişleri, çocuğun bilmediği dil yapılarını öğrenmesine olanak sağlar.

Konuşmayı öğrenmede cinsiyet de önemlidir. Erkek çocuklar kızlara göre konuşmayı daha geç öğrenirler. Hayatın ilk yıllarında erkek çocukların cümleleri daha kısa, gramer yapılarının ve telaffuzlarının kızlara oranla daha bozuk olduğu belirtilir.

Sosyoekonomik koşullar da çocuklara dil gelişimini destekleyici uyaran ve ortam sunma bakımından dilin kazanımında önemli olabilmektedir. Sosyoekonomik durumu iyi ailelerin çocukları erken ve düzgün konuşur. Yapılan bir araştırmada sosyoekonomik durum yönünden farklı olan çocuklar, konuştukları toplam sözcük sayısı ve ortalama cümle uzunluğu açısından karşılaştırıldıklarında 7-36 aylık yaşlarda geniş farklılıklar bulunmuştur. Bu çocukların toplam konuştukları sözcük sayısı ve ortalama cümle uzunluğu ile ebeveyn eğitimi, mesleği olması ve gelir düzeyi gibi sosyoekonomik değişkenler arasında anlamlı ilişkiler ortaya çıkmıştır. Yedi yıl sonra ilkokulda bu çocukların sözel becerileri ve akademik başarılarının (okuma ve heceleme) 7-36 aylık döneme ilişkin sosyoekonomik durum ve dil ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır.

2. 0-12 YAŞ ÇOCUKLARINDA DİLİN KULLANILMASI

2. KONUŞMA ÖNCESİ DÖNEM

2.1.Yenidoğan (Ağlama) Dönemi:

Bebeğin 0-2 Ay arasındaki dönemini kapsar.

Yenidoğan ağlarken ve sızlanırken bile konuşma için gerekli bazı alıştırmaları yapmış olur.(Yavuzer,2016)

Bebeğin ilk hareketleri ve sesleri ile iletişim başlar. Hayatın ilk birkaç ayında bebekler, konuşmanın temeli olan ağlama ve anlamsız sesler çıkararak iletişim kurarlar. İlerleyen süreçte söylenenleri anlamaya, tek kelimelerle kendini ifade etmeye, cümleler kurarak konuşmaya, kendini anlatmaya çalışır (MEB,2013)

Çocukların çıkardığı bütün sesler konuşma için gerekli değildir. Yeni doğanın davranışlarının çoğu istem dışıdır. Konuşmanın gelişimi için arama, emme, yutma refleksleri

önemlidir. Beslenme ile ilgili olan bu reflekslerin sürekli tekrarlanması, ağlama ve seslenme sonucunda, bebek konuşma sesi üretimi için gerekli olan nefes alma ve ağız-yüz yapılarını kazanır. Konuşma mekanizmasının asıl görevi, nefes alma ve beslenmedir (Aydın Yılmaz, 2007; MEB, 2013).

Bebek acıktığında farklı, kucağa alınmak istediğinde farklı, gazı olduğunda farklı, uykusu geldiği halde uyuyamadığında farklı, uyanıp etrafında kimseyi göremeyince farklı ağlar (Yapıcı,2004).

Bu döneme bu yüzden farklılaşmış ağlamalar dönemi de denir.

2.2.Agulama Dönemi:

Bebegin 2-4 Ay arasındaki dönemini kapsar.

Bebegin 8. haftadan sonra yüksek sestten fazla rahatsız olmadığı ve bu sesleri, çevresinin bir parçası olarak kabul ettiği ileri sürülmektedir (Whirter Ve Voltan-Acar, 1985).

4.-5. aya kadar devam ettiği kabul edilen bu devrede, bebeğin insan sesine karşı duyarlı olduğu görülmektedir. Piaget'ye göre, 1.-4. aylar arasında, bebeğin seslere karşı tepkileri daha seçici olmaya başlar. Piaget, bebeğin bu tepkilerine “birincil dairesel hareketler” demektedir (Reilly Ve Lewis, 1983;Yapıcı,2004)

Ağlama ile birlikte bebekler basit sesler çıkarır. Bilinçsizce çıkarılan bu sesler evrenseldir. Bebek rahatsızlığını ifade eden seslerin yanı sıra mutluluk ve hoşnutluğunu ifade eden sesler de çıkarır. İki aylık bebeğin, ağız kaslarının kontrolünü henüz tam kazanmamış olmakla birlikte ağız hareketlerini başlatıp durdurabilir. 2 ve 3 aylık dönem, gülme ve gıgıldama dönemidir. Çocuk, sesi ses olarak çıkardığını bilir. Çıkardığı seslerden mutlu olur, ses oyunları oynar ve kendiliğinden ses üretimi başlar. Rastgele olarak çıkardığı “a, u, o” ünlü seslerini uzatır. Daha sonra da bu seslerin sonuna “h” eklenerek “ah, uh”, şeklinde sesler üretirken “s, k, g” gibi yumuşak damak ve gırtlak seslerini çıkarır. Ses üretimi hâlâ refleksiftir.(MEB,2013)

Bebekler doğumdan sonraki ikinci ayın ortalarında “eee”, “ooo”, “aaa” gibi açık ünlülerden oluşan anlamsız sesler çıkarmaya başlarlar. Bu ünlü seslerin yanı sıra çok açık olmayan başka sesleri sık sık çıkarırlar (Arı, 2010; akt. Şimşek,2017).

Bazı bebekler çok fazla agular ve bu sesler kendi eylemlerinin sonucu olduğu için bundan çok zevk aldıkları görülür. Bu evrede bebekler rahatlık, mutluluk ifade eden seslendirmeler yapar. Ağlama sıklığı azalırken, gülcükler artar. “-o, -a, -u, -ı” gibi ünlü seslemelere artdamaksıl “-k, -g” benzeri seslerin eklenmesiyle ünlü ünsüz sıralamalarına

benzeyen sesler çıkarılır. Anne babaların agucuklar olarak tanımladığı seslere sık rastlanır. Bu nedenle agulama evresi olarak da adlandırılır. Çok erken bir aşamada görülen bu seslendirmelere dilin temel taşları olarak bakılır. Bunlar bebeğin genellikle rahat ve hoşnut olduğu zaman çıkardığı ünlü harflerden oluşur ve dünyanın her yerindeki çocuklarda aynı şekilde görülür. Bu sesler öğrenilmemiş ve genel seslerdir (Aydın Yılmaz, 2007; Topbaş, 2015).

2.3.Cıvıldaama (Mırıldanma) Dönemi:

Bebeğin 4-6 Ay arasındaki dönemini kapsar.

Bebeğin 16 haftalık olunca konuşma seslerine başını çevirerek baktığı, sesleri aramak amacıyla başını döndürdüğü ve annesine tanıdığını gülümseyerek belli ettiği görülmektedir (Altıok, 1971; akt. Yapıcı,2004).

Bebeğin ses mekanizması üzerindeki kontrolünün arttığı görülür. Dili yuvarlama ve ileri uzatma becerisi görülür. Memnuniyetini belirten sesler çıkarır. Bu sesler ilk başlarda genel insan sesleri olarak kendilerini gösterirler. Fakat kısa bir zaman içinde, bebek çevresindeki insanların konuştuğu dilin fonemlerini andıran sesler çıkarmaya başlar. Seslerin herhangi bir yapısı ya da anlamı bulunmamaktadır. Ancak ses çıkarma organlarını kullanmaktan büyük bir zevk alır ve her fırsatta bu sesleri tekrar tekrar çıkarmaya devam ederler. Ayrıca kendi çıkardığı bu sesleri taklit eder. Bu taklit sesleri, yalnız olduğunda görülür. Bebeğin çıkardığı sesler refleksif olmaktan çıkmış, tamamen amaçlı hâle dönüşmüştür. Ses çıkarma için uyaran, kendisidir. Bu süreç, bebeğin “kendi kendine konuşmaya başladığı dönem” olarak da nitelendirilir. Ünlü ve ünsüz seslerin çeşitlerini üreterek bunları tekrar eder. Buna vokal jimnastik denir. (Dere ve Tutkun,2010)

Son cıvıldaama evresinde ise bebekler sıklıkla işittikleri sesleri çıkarmakta; “ga ga ga”, “ba ba ba” gibi heceleri söylemek için ünlüleri ve ünsüzleri tekrar tekrar birleştirmeye ve yetişkinlerin dilinin tonlama, ritm ve vurgulama örüntülerini kullanmaya başlamaktadırlar.(Deniz,2018)

Sesin kaynağına doğru gözlerini oynatır.

Ses çıkaran oyuncakları fark eder.

Müziğe dikkat eder.

Kendisine konuşanlara gülümserler.

İsmi söylenince bakar.

Ünsüz- ünlü heceleri babıldar.

Bazı konuşma seslerini taklit eder.

Sesin şiddetini, tizliğini ve hızını değiştirebilir.

2.4.Mırıldanmanın Tekrarı Dönemi:

Bebeğin 6-8 Ay arasındaki dönemini kapsar.

Bu dönem, mırıldanmanın tekrarı/babıldama dönemi olarak da ifade edilir. (Dere ve Tutkun,2010)

Bebek, ses üretimi ile işitmeyi birleştirir. Seçilmiş işitilen sesleri tekrarlar. Mırıldanmanın tekrarının görülmemesi, bu dönemde dil problemlerinin, işitme kaybı, zihinsel gerilik gibi durumların ortaya çıktığını gösterir. Bebeğin ağız hareketlerinde çeşitlilik görülür. Bebeğin çıkardığı sesler, hece tekrarına dönüşerek daha çok çevredeki dilin niteliklerini kazanır. Önceleri “p, b, d” gibi dudaksı ve diş eti patlamalı sesler çoğunluktadır. Ünlü ünsüz birleşimlerinin tekrarıyla “ba-ba-ba”, “de-de-de” “ma-ma-ma” şeklinde görülür. Bu dönemde çocuk, değişik sesler çıkarır. Çocuklar kelime söyleyene kadar, çocukla beraber bu seslerin tekrar edilmesi teşvik edicidir. Bu dönemde çocuk, bütün ses mekanizmasını serbestçe hareket ettirmeyi öğrenir(MEB,2013)

Bu dönemde görülen “anana”, “nananan”, “baba bab” ve “adada” gibi üretimlerin evrensel özellikler taşıdığı belirtilmektedir. Bu dönemde bebekler yetişkin benzeri zamanlamayla ünsüz-ünlü sırasında hecesel tekrarlar üretirler. Çıkarılan “dada”, “bababa” ve “mamam” gibi tekrarlı sıralamalar ailelerin çocuklarının gerçek sözcükler söylediklerini sanmalarına neden olur. Ancak bu seslerin belirgin bir göndereni olduğuna dair hiçbir bilimsel kanıt bulunmamaktadır. Bu nedenle bu sözcükler gerçek ilk sözcükler olarak kabul edilememektedir (Dere ve Tutkun,2010).

Bebeğin çıkardığı sesler, anlam yönünden incelendiğinde dikkati çekme, sosyalleşme için kullanıldığı, hoşnutluk verici bir durum ya da nesne hatırlandığında sesin yeniden ortaya çıktığı görülür. Yetişkinlerin konuşmasına gülümseyerek ya da ses çıkararak cevap verebilir, ayrıca kızgınlık ve hoşnutluk seslerini de ayırt edebilir (MEB, 2013).

2.5.Başkalarının Seslerini Taklit Dönemi:

Bebeğin 9-11 Ay arasındaki dönemini kapsar.

Söyleneni anlama hızları bu aylar içinde gelişir. 40. Haftada birçok bebek “Hayır”ı anlar, basit bazı talimatlara uyabilir.(Yavuzer,2016)

Bebekler, insan sesini bilinçli bir şekilde taklit ederler. Taklit etme davranışı bebeğin, dil gelişimi ve sosyal becerileri kazanması için önemli bir belirleyicidir. Yaklaşık on birinci ayda kelimelerin taklit edilmesi başlar. Bebekler ilk anlamlı sözcük çıkarmayı öğrenmeden önce, sesi taklit ederler. Bu döneme kadar bebekler, kendi temel ses repertuarını kazanmışlardır. Sözel uyararla verilen ses ya da heceleri ve konuşmanın toplanmasını taklit ederler. Bu aşamadan sonra bebekler anlamları araştırmaya ve kendi dillerini öğrenmeye hazırdırlar.(MEB,2013)

3. KONUŞMA DÖNEMİ

Çocuklar ikinci yılın başında yavaş yavaş kendilerini sözcükler ile ifade etmeye başlar. Tek heceli seslerden başlayan ifade gücü, sessiz harfleri kullanabilecek düzeye ulaşarak, giderek artan bir sözcük dağarcığını da beraberinde getirir. Hecelerinde sözcüklerin belirginleşmesiyle birlikte, acıyı, tatlıyı, hoşlanmayı ve rahatsızlanmayı anlatan seslerin giderek farklılaştığı gözlemlenir (Bozkurt, 2016). İlerleyen süreçte söylenenleri anlamaya, tek kelimelerle kendini ifade etmeye, cümleler kurarak konuşmaya, kendini anlatmaya çalışır. Konuşma dönemi; ses- sözcük, tek sözcük, iki sözcüklü ifadeler, üç ve daha fazla sözcüklü ifadeler ve gramer kurallarına uygun konuşma dönemlerini kapsar (MEB, 2013).

3.1.Ses –Sözcük Dönemi:

Bebeğin 11-13. Ayları arasındaki dönemini kapsar.

Bu dönem, “tekrarlama” dönemi olarak da ifade edilir. İnsan seslerini bilinçli bir şekilde taklit eder. Çocuğun sık sık mırıldanarak yetişkin konuşmasına benzeyen dizeler oluşturduğu görülür. Bu sesler anlamdan yoksun, akıcılık özelliği olan, düz cümle ya da soruya benzeyen acele mırıltı şeklindedir. (Dere ve Tutkun,2010)

Mırıldanmalar, çocuk için sözcük yerini tutar. Basit soruları bakarak ya da göstererek yanıtlar. “Cee” oyununu başlatır. Dil bilimcilerin, ilk sözcüğün söylendiği bir yaş civarını genellikle “dil başlama noktası” olarak kabul ettiği görülür. Bu dönemde çocuk, birkaç jesti ve sözcüğü anlar (Dere ve Tutkun,2010).

Bu aşamadan itibaren bebekler kendi dillerini öğrenmeye hazır durumdadır.

3.2.Tek Sözcük Dönemi:

Bebeğin 14-18. Ayları arasındaki dönemini kapsar.

Çocuğun gerçek konuşmaya geçmesi bu dönemin özelliğidir. Mırıldanma ile gerçek konuşma arasında bir suskunluk dönemi geçtikten sonra sözcük, sesle oynarken rastlantısal olarak ortaya çıkar; tekrarlanmalar ile pekiştirilir. Bir yaşının sonuna doğru ilk sözcüğün görülmeye başlamasıyla dilin başladığı düşünülür.(MEB,2013)

Çocuğun sözcüklerinin gerçek bir sözcük olarak kabul edilmesi için bu sözcüğü, belli bir durum ya da nesneyi belirtmek üzere tutarlı ve doğru olarak kullanması gereklidir. Çocuğun ilk anlamlı konuşmaları “mama”, “baba” “dede”, “bay bay” gibi tek sözcüklerden meydana gelir (Aydın Yılmaz, 2007; MEB, 2013).

İlk sözcükler; kendine yakın insanlarla (anne, baba), hareket eden nesnelere (top, araba, ayakkabı), tanıdık durumlarla (bay bay, baş baş, yukarı) tanıdık hareketlerin sonuçları (kirli, ıslak) ile ilgilidir. İkinci yılın son yarısında bebekler, duygularını “mutlu”, “üzgün”, “kızgın” gibi sözcüklerle nitelendirmeye başlarlar (MEB, 2013). Bebekler, bu evrede tek kelimeyle çok şey anlatmaya çalışırlar. Bu duruma “morgem” denilmektedir (Kandemir, 2016).

3.3.İki Sözcüklü İfadeler Dönemi

Çocuğun 18-24 ay arasındaki dönemini kapsar.

18-24 aylar arasında görülür. Bu dönemin başında çocuklar sözcükleri birleştirir. Ama bunlar iki tek sözcüğün art ardına gelmesiyle oluştuğu için iki sözcüklü cümlecik sayılmaz. Bu dönem, “iki sözcüklü cümleciklere geçiş dönemi” olarak ifade edilir. Hareketlerle anlatımdan çok sözcüklerle anlatım başlar. Çocuk, 2 yılın sonuna doğru sözcüklerin birbiriyle olan ilişkilerini anlayarak onları yan yana getirerek farklı anlamları ifade etmeye başlar. “Anne gider.”, “Araba gider.” gibi oluşan iki sözcüklü cümleler, isim ve fiillerden oluşan, dil bilgisi çekim ekleri olmayan, içerisinde edat, zarf, sıfat bulunmayan cümlelerdir. Sadece anlam taşıyan sözcüklerden oluşan bu cümleler, telgraf konuşması olarak ifade edilir(MEB,2013).

Çocuk bu dönemde;

İki ya da dört sözcükle cümle kurabilir.

Bilinen insanların, nesnelere ismini söyleyebilir.

Yaklaşık 50 sözcük bilir (Dere ve Tutkun,2010).

3.4. Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler (İlk Gramer Dönemi 2-3 Yaş)

İlk gramer dönemi de denilen bu dönem çocuğun, 2-3 yaş arasındaki dönemini kapsamaktadır.

Bu dönem çocuğun kelime hazinesinin hızla arttığı dönemdir.

Çocuk üç-dört kelimelik cümleler kurar ve iki yaşında yaklaşık 250 kelime hazinesine sahip olur ve bu üçüncü yaşta 1000 kelimeye kadar çıkabilir.(Kol,2011)

Bu yaşta dili büyük bir istekle kullanır, yeni kelimelere karşı ilgi duyar ve sözel etkileşim fazlaşır. Çocukların sözcük dağarcığı da hızla gelişir. Çocuk soru sormak, istek ve emirlerini bildirmek için ses tonunu değiştirmektedir. “Anne ceket” ifadesinde ses tonu değişikliği ile çocuk “Anne bu ceket mi?” sorusunu sorabilir. Bu evrede çocuk konuşurken başkalarının görüş açısını dikkate almamaktadır. 2-3 yaş çocuklarının cümleleri çok açık fakat gramer yönünden eksik olabilir. Üç sözcüklü birleşimlerde zaman ekleri, sıfatlar, zamirler, edatlar ve çekim ekleri yoktur. (Aydın Yılmaz, 2007; MEB, 2013).

3.5. Gramer Kurallarına Uygun Konuşma Dönemi (3-6 Yaş)

Soru sorulduğunda gerekli cevabı verir. Konuşurken konuları değiştirebilir. Kendi kendine soru-cevap diyalogları oluşturur. Sorunları çözebilmek ya da istediği cevaplara ulaşabilmek için kendi kendine konuşabilir. Bir fikri bir cümleye indirebilir ve “Neden” ve “Niçin” soruları sorabilir.

Dili kullanmada pek fazla sorunu kalmamıştır. Edilgen yapıları cümleler kurabilir. “Çünkü”, “Bu nedenle”, “Sonra”, “Ama”, “Sadece”, “Hala”, “Henüz”, “Çoktan” gibi sözcükler kullanarak duygu ve düşüncelerini ifade edebilir(Kol,2011)

Okuturlar’a (1969) göre dil en hızlı bebeklikte 0-3 yaş arasında gelişirken; Yılmaz’a göre (1974), bir çocuğun bir dili tam anlamıyla öğrenmesi ve kullanması 4. yaşın sonunda ancak tamamlanmaktadır (Şimşek,2017)

Araştırmalar yeni kelime öğrenimi açısından 4 yaşın kritik olduğunu kabul etmektedir. Bu yaş çocuklarıyla yapılan beyin taramalarında çocukların beyin devreleri içinde gelişen miyelin kılıfı dağılımı 6 yıl boyunca incelenmiş ve dil öğrenimiyle doğrudan ilgisi bulunan beyin sol ön kısmının 4 yaşına kadar geliştiği ve 4 yaşından sonra sabit kaldığını gözlemlenmiştir (O’Muircheartaigh ve diğ., 2003;Şimşek,2017)

4-5 yaşında çocuk, dili kolay ve doğru kullanır. Anne babasının ses perdesini taklit eder. Dili kullanmada kız çocukları, erkek çocuklarına göre daha iyidir. Benmerkezci konuşmanın

sürdüğü görülür. Sözcük sayısı artmaya devam eder. Kelime hazineleri 1000 kadardır. Önceki döneme göre daha karmaşık cümle yapısı kullanmaya başlarlar. Çoğul kullanımı doğru yaparlar (Dere ve Tutkun,2010).

5-6 yaşındaki çocuğun dili kullanımı bir yetişkinin diline benzer. Sosyal etkileşimde konuşma artar ve konuşmanın anlaşılır biçimde olduğu görülür. Çocuk, yetişkini daha az taklit eder. Çekim kuralları ve kişi zamirlerinin çekimi de doğru kullanılır (Dere ve Tutkun,2010).

6-10 yaş arası dönemde;

Çocuk anlamda ince farklılıklara işaret eden hece vurgu örüntülerini kavrar.

Okula başlangıçta yaklaşık olarak 10 000 sözcüklük bir sözcük bilgisi vardır.

Sözcüklerin anlamını, tanımları temelinde anlar.

Mizah ve eğretilmelerde işaret edildiği gibi sözcüklerin çoklu anlamlarını kavrar.

Sözcüklerin arkasındaki gerçek niyete ilişkin anlayışı geliştirmeyi sürdürür.

Telefonda olduğu gibi, baskılı durumlarda açık bir biçimde iletişim kurar (Dere ve Tutkun,2010).

11+ Yetişkinlik döneminde;

Soyut sözcüklerin hece- vurgu örüntülerini kavrar.

Birçok soyut sözcüğü de içeren 40 000'in üzerinde bir sözcük dağarcığı vardır.

Acı alay, ince alay ve atasözlerinde olduğu gibi, gerçeği yansıtmayan ince sözlerin anlamlarını kavrar.

Karmaşık dil bilgisel yapıları kavramayı sürdürür.

Farklı durumlarda toplumsal beklentilerle uyumlu bir biçimde iletişim kurabilme yeteneği gelişir (Dere ve Tutkun,2010).

4. Dil Becerisinin Gelişimine Ebeveyn Etkisi

Çocuklar konuşmayı, yaşamın ilk yıllarından başlayarak ebeveyn ortamında öğrenmektedirler. Anne-babanın çocuğa karşı ilgisi, dil gelişimini etkileyen en önemli

faktörlerden biridir. İletişim kurmak isteyen veya ilgi bekleyen bir çocuğa ebeveynin olumlu yanıt vermesi çocuğun dil gelişimini etkilemektedir. Çünkü bebeklerin gülümsemelerine, davranışlarına karşılık vermek onlara güven aşılama, onlara dili öğrenmeleri için heyecan vermektedir. Çocuklarla çok basit de olsa yapılmaya çalışılan iletişim girişimleri yalnız dil gelişimlerini değil, onların bilişsel becerilerinin gelişimini de etkilemektedir (Ocak, 2007). Ebeveynin çocuğuyla iletişim kurması sürecinde kullandığı yöntem ve tekniklerin çocuğun dil gelişimine olumlu ya da olumsuz katkılar sağlayabileceği göz ardı edilmemelidir.

Ebeveynin çocuğuyla yapacağı günlük konuşmalarda bazı kelimeleri veya kavramları kullanırken eş anlamlı olanları da kullanıp, her ikisini de açıklaması; yine bazı kelime ve kavramları zıt anlamları ile kullanması ve bu konuda çocuğuyla küçük oyunlar oynaması, çocuğun kelime hazinesinin genişlemesine katkıda bulunabilir. Kelime ve kavramları, çocuğun ilk anda anlaması beklenmeyebilir. Ebeveynin bu noktada, çocuğa kelime ve kavramların resimlerini göstermesi, yine eş ve zıt anlamlıların da resimlerini göstermesi faydalı olabilir.

Çocuğun dil gelişimini olumlu yönde etkileyen başka bir ebeveyn-çocuk etkileşimi özelliği olarak, ebeveynin çocuğun iletişim kurmaya çalışırken gösterdiği çabalara ne kadar duyarlı olduğu söylenebilir. Ebeveynin; çocuğun erken yaşlarından başlayarak, çocuğun hareketlerine ve dil öncesi çıkardığı seslere duyarlı olması; çocuğun söylediği kelimelerle ya da cümlelerle ilişkili olarak ona cevaplar vermesi, yorumlar yapması ve sorular sorması çocuğun ilerideki sözcük dağarcığını destekleyici uygulamalar olarak değerlendirilebilir.

Ebeveynin bu çalışmaları yaparken, çocuğunun kelimeleri telaffuz etmesi sırasında ortaya çıkması muhtemel hataları dikkatli bir şekilde takip etmesi ve sabırla doğrusunu anlatmaya gayret etmesi gerekebilir.

Ebeveynin çocuğa olan düşkünlüğünün veya sabırsızlığının da, çocuğun dil gelişimine olumsuz yönde etki edeceği söylenebilir. Çocuk herhangi bir istekte bulunacağı sırada ebeveyn tarafından ona yeterince konuşma fırsatı verilmez. Çocuk, isteği ile ilgili cümle kurmaya başlamadan önce, ihtiyaç duyduğu şey ebeveyni tarafından anlaşılır ve bu ihtiyaç anında karşılanır. Bu şartlar altında çocuk konuşmasını tamamlamak için veya cümle kurmak için herhangi bir gereksinim duymayabilir. Bu noktada ebeveynin, çocuk konuşmaya başladığı andan itibaren, sabırla onu dinlemek, gerektiğinde sorular sorarak çocuğun ihtiyacını açık ve net olarak ifade etmesine yardımcı olmak gibi davranış sergilemesi çocuğun yararına olacaktır.

Ebeveynin çocukta dil gelişimini destekleyici diğer bir katkısının, kullandığı dilin kalitesidir. Ebeveynlerin çocuğuyla konuşma sıklığı, ona soru sorma ya da onun sorularına cevap verme sırasında düzgün, anlamlı ve dil bilgisi kurallarına uygun cümleler kurması, ona soru sorarken cevabı evet/hayır olan sorulardan ziyade açık uçlu sorular yöneltmesi gibi

davranışların dil gelişimini olumlu yönde desteklemektedir (Cengiz, 2013). Özellikle ebeveynlerin hikâye okuma sırasında kullandıkları dilin niteliğinin çocuğun dil gelişiminin destekleyici etkisi olduğu vurgulanmıştır (Işıkoğlu Erdoğan, Atan, Asar, Mumcular, Yüce, Kırac ve Kilimlioğlu, 2016).

Ayrıca ebeveynin, çocuğun yaşantısını zenginleştirmesinin de faydaları olacağı söylenebilir. Ebeveyn, çocuğun çevresiyle olan ilişkisini arttırmalı, imkânları doğrultusunda çocuğu, beş duyusu ile farkına varacağı ortamlara götürmeli, nesnelere etkileşime girmesini sağlamalıdır. Çocuk herhangi bir şey yerken yediğinin adını söylemeli, rengi, kokusu, tadı, görüntüsü hakkında sorular sormalı, onun sorduğu sorulara cevaplar vermeli ve gerektiğinde bütün bunları çocuğa tekrar ettirmeye çalışmalıdır. Çocukla herhangi bir yere gezmeye giderken, gittiği yol, gidiş şekli, yol boyunca gördükleri nesnelere ve duydukları sesler hakkında sohbet edebilmelidir.

Ebeveynin; çocuğun dil gelişimi üzerinde etkisi olan bir diğer davranışının evde çocuğa kitap okuma alışkanlığının olması ve bu davranışın devamında sorular sorup sohbet etme gibi uygulamalar olduğunu söylemek de mümkündür. Fantuzzo, McWayne ve Perry (2004) okul öncesi eğitim alan ve Head Start merkezine devam eden 144 çocukla yaptıkları araştırmada; ebeveyn katılımının çocukların öğrenmelerini ve sınıf davranışlarını etkilediğini belirlemişlerdir. Evde çocuğa kitap okuma, eğitsel etkinlikler düzenleme, sorular sorma gibi etkinliklerin; çocukların öğrenmeye yaklaşımını, motivasyonunu, dikkat ve devamlılığını ve kelime algısını olumlu yönde etkilediğini, saptamışlardır. Işıkoğlu Erdoğan ve diğerleri (2016) ebeveynlerin hikâye okuma tekniklerini inceledikleri araştırmalarında ebeveynlerin etkili okuma tekniklerini sıklıkla kullanmadıklarını, ebeveynlerin kitap okuma sürecine çocuğu dâhil ettikleri okuma teknikleri ile çocukların dil gelişiminin daha iyi destekleneceğini belirtmişlerdir.

4.1. Okul Öncesi Eğitim Programında Okulda ve Ebeveynle Yapılabilecek Dil Etkinlikleri

Erken çocukluk dönemindeki dil etkinliklerinde, çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanılması ayrı bir önem taşır. Okul öncesi eğitim programlarında yer alan dil etkinlikleri; hikaye anlatma, hikaye tamamlama, hikaye oluşturma, tekerleme, bilmece, parmak oyunu, şiir, sohbet ve dil etkinliklerini destekleyici drama etkinlikleri, okuma yazmaya hazırlık çalışmaları ve diğer etkinliklerden oluşmaktadır (Kandır, 2012, s.31).

4.1.1 Hikâye Anlatma

Gerçek ya da hayali olayların belirli bir yapı içerisinde düz anlatım şeklinde, resimler göstererek, kukla veya farklı aksesuarlar kullanılarak anlatılmasıdır. Hikaye anlatma, hikaye ile ilgili yapıları zihinde temsil ederek oluşturma anlamına gelmektedir (Akbayır ve Şahin, 2005; Garzotto ve diğ., 2010; akt. Muslugüme, 2016). Hikâye anlatımı, çocukların sadece temsil yeteneklerini ve hayal güçlerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda dilin öğrenilmesini ve kullanılmasını da kolaylaştırır. Çocukların rahat bir minder ya da koltukta oturmaları hikâye dinlemek için daha iyi konsantre olmalarına yardımcı olur. Hikâye anlatırken ebeveynin, çocukla sık sık göz teması kurması, çocuğun dikkatinin dağılmasını engelleyebilir. Devamlı kitaba bakarak düz bir ses tonuyla hikâye okunması çocuğun dikkatini çekmeyebilir ya da var olan dikkatini çabuk dağıtabilir. Ebeveyn, her sayfayı okurken resimleri çocuğa gösterebilir, kendisi de yumuşak bir ses tonuyla cümleleri dikkatli, düzgün ve anlaşılır bir şekilde okuyabilir (Muslugüme, 2016, s.21). Çocuk hikâyeyi pasif bir şekilde dinlememeli, ebeveyn hikâyeyi anlatırken zaman zaman sorular sormalı, çocuğun da konuşmasına imkân tanınmalıdır. Hikâye bitiminde ebeveyn ve çocuk hikâyenin konusu, olayların sırası ve hikayenin ana fikri ile ilgili sohbet edebilir veya hikayeyi bir kez de çocuk anlatabilir. Bu uygulamanın, çocuğun hikâyeyi ne kadar ilgili ve dikkatli dinlediğine ve ebeveynin anlatma becerisine dair bir geri bildirim niteliği taşıdığı söylenebilir (Işıkoğlu Erdoğan ve diğ, 2016).

4.1.2 Hikâye Okuma

Hikâye okuma sırasında pasif dinleyici gibi görünen çocuklar, hikâyeyi dinlerken görsel ve işitsel duyularını geliştirmektedir. Çocuklar okunan hikâyeleri dinlerken okuma ve yazı arasındaki bağlantıyı keşfederler. Hikâye okumak, çocuklarda çok yönlü algılamayı geliştirdiği gibi dinleme becerisini, taklit etme, hayal gücü, yaratıcılık ve belleğin gelişimi, dili doğru ve yerinde kullanma, yeni kavramların oluşumu ve çocuğun okumaya karşı olumlu tutum geliştirmesini sağlamaktadır (Savaş, 2006, s.75).

Çocuklara özellikle günlük yaşamın içinde yer alan eğlenceli ya da hareketli olayları, hayvanlar, bilim, giysiler ve yiyecekler ile ilgili konuları içeren kitapları inceleme ve okuma imkânlarının sağlanması; çocuğun çevresini daha iyi tanımasına, merak ettiği sorulara cevap bulmasına, okuma yazma becerilerini destekleyerek okuma ve yazma hakkında bilgi sahibi olmasına ve okuma bilincinin gelişmesine yardımcı olmaktadır (Akbayır ve Şahin, 2005, s.196).

Ebeveyn, hikâye okurken ses tonunu, jest ve mimiklerini etkin kullanmalıdır. Hikâyedeki anlamı bilinmeyen sözcüklerin anlamını açıklamalı, çocukların anlatılan hikâyeyi doğaçlama yaparak yeniden anlatmalarını sağlamalıdır (Muslugüme, 2016, s.22).

4.1.3 Hikâye Tamamlama– Hikâye Oluşturma

Hikâye tamamlama ve hikâye oluşturma çalışmaları çocukların hayal dünyalarını geliştirmekte ve iç dünyalarını dışa yansıtabilmelerine fırsat tanımaktadır. Bu etkinlikler sırasında çocuklar; yaşama, olaylara ve farklı kültürlere bakış açılarını ortaya koymakta, arkadaşlık, sevgi, saygı ve yardımlaşma gibi konuları anlayabilmekte, duyguları ile başa çıkmayı öğrenmekte, duygu ve düşüncelerini sözcüklerle görünür hale getirmektedir. Yine çocuk empati becerisini de geliştirmektedir (Alpöge, 2003, s.195).

Ebeveyn hikâyeyi baştan sona okumak yerine, hikâyenin belli bir bölümünde okumayı bırakıp çocuğun tamamlamasını teşvik ettiğinde, çocuk bir problem durumu ile karşılaştığını fark eder. Bu problemin nedenini bulmaya çalışır. Kendini hikâyedeki kahramanların yerine koyarak akıl yürütür. Probleme; düşüncelerini, yaratıcılığını, hayal gücünü kullanarak çözüm bulmaya çalışır. Çocuk bulduğu çözümü dil becerilerini kullanarak ifade etmeye gayret eder. Bütün bunlar, çocuğun analitik düşünme, empati kurma, akıl yürütme ve problem çözüme becerilerini geliştirip, bulduğu çözümü anlatırken de çocuğun dil gelişimini oldukça destekler (Muslugüme, 2016, s.22).

4.1.4 Hikâye Resimleme

Ebeveyn, hikâyeyi anlatıp çocukları hikâye ile ilgili resim yapma konusunda teşvik edebilir. Bunun için çocuğa hikâye bitiminde boş kâğıt ve değişik boyalar verip, hikâyedeki olayların, kahramanların veya dikkatini en çok çeken durumun resmini yapmasını isteyebilir. Resim yapma işlemi bitince de ebeveyn ve çocuk resim hakkında sohbet edebilir (Muslugüme, 2016, s.22).

Çocuklar çoğu zaman, deneyimlerini ya da oluşturdukları ürünleri anlatmak için çizimler yapmaktan hoşlanırlar. Onların yaptığı bu çizimler ilkel yazılardır. Çocuklar çizerek veya yazıya benzer şekiller yaparak kendi yazı sistemlerini oluşturmaya başlamaktadırlar (Hohmann ve Weikart, 2000; akt. Muslugüme, 2016). Bu sistem, çocukların yaşı ve eğitim düzeyi ilerledikçe kendini geliştirir ve alfabetik sembollere dönüşür. Bu şekilde çocuklar yazı ile tanışmış olur ve ebeveynlerinin ve çevrelerindeki diğer insanların yazı okuyup yazdığını gördükçe, yazının bir iletişim aracı, kendini ifade etme biçimi olduğunu fark eder (Muslugüme, 2016, s.23).

4.1.5 Şiir

Erken çocukluk döneminde, çocukların dil gelişimine katkısı olan uygulamalar arasında çocuk şiirlerini okumak ve çocukla beraber tekrar edip anlamaya çalışmak eylemleri de sayılabilir. Bu noktada çocuk şiirlerinin özellikleri dikkate alınmalıdır. Şiirlerin içerdiği kelimelerin basit ve sade olması, bir mısradaki dört ya da beş kelimedenden fazla sayıda kelime olmaması, şiirin içeriğinin çocuğun ilgi alanına uygun olması ebeveynin çocukla beraber şiir okurken dikkat etmesi gereken özellikler olarak sayılabilir (Muslugüme, 2016, s.23).

Çocuk şiiri, şiire ait bütün özelliklere sahip olmakla birlikte, dil, duyarlılık, söyleyiş ve imge açısından çocuk düzeyine uygunluk göstermelidir. Çocuk şiirinin sınırlarını “çocuğa görelik” ilkesi belirlemektedir. Estetik değerinin çocuğun düzeyine uygun olması ve dilinin yalın olması birinci dereceden önemlidir. Çocuk şiirinin, çocukta güzellik duygusu uyandırmak, yaratıcılık ve estetik değer yargılarını geliştirmek, insana, canlılara ve doğaya karşı duyarlılık ve kendi dilini anlama becerisini kazandırmak gibi işlevleri bulunmaktadır (Oğuzkan, 2000, s.248; Şimşek, 2005; akt. Muslugüme, 2016). Ebeveynin çocuğa kitap okurken, hikâye anlatırken şiirden yararlanması da çocuğun dil gelişimini desteklemek açısından faydalı olabilir.

Çocuk, şiirdeki ritmi anlamaya çalışarak kelimelerin uyumuna ilişkin deneyim edinir. Erken dönemde gelişen ritim farkındalığı daha sonraki dönemlerde ses farkındalığının gelişmesine yardımcı olmaktadır (Machado, 2009; akt. Muslugüme, 2016). Şiirde çocuğun anlamını bilmediği bir kelime varsa, ebeveyn tarafından o kelime açıklanmalı ve mümkünse kelimenin resmi gösterilmelidir. Ebeveyn, çocuğuyla beraber okumak için şiir belirlerken, şiirin içeriğinin çocuğun gelişim düzeyine ve yaşamındaki olaylara benzer nitelikte olmasına dikkat etmelidir. Şiir okurken de kelimeleri doğru telaffuz etmeli, şiirdeki anlam ve duyguyu jest ve mimiklerine yansıtmaya özen göstermelidir (Muslugüme, 2016, s.23).

4.1.6 Tekerlemeler

Çocuklar küçük yaşlardan itibaren ahenkli söz dizimlerinden hoşlanmaktadırlar. Ahenkli söz dizileri olan tekerlemelerin çocukların bilişsel, dil ve sosyal gelişimlerine katkısı büyüktür (Rolton, 2002; akt. Muslugüme, 2016). Ritmik olarak söylenen tekerlemeler esnasında çocuklar, kelimelere ilişkin ses farkındalığı kazanmaktadırlar. Bununla birlikte kelimelerin anlamlarını dikkate alarak, aynı anlama gelen farklı kelimeler ve farklı anlamlara gelen kelimeler konusunda deneyim sahibi de olurlar (Roskos ve diğ., 2009; akt. Muslugüme,

2016). Her tekrarda kelimeleri anlamak ve kelimelerdeki ahengi fark etmek, çocuğun dikkatini bir noktaya odaklamasını sağlar (Akbayır ve Şahin, 2005, s.197).

Tekerlemelerin kafiyeli kelimeleri hatta gülünç öğeler veya durumları içermesi, çocuklar tarafından eğlenceli bir dil etkinliği olarak görülmesine katkı sağlayabilir. Ebeveyn kitap veya hikâye okumadan önce tekerleme söyleyerek çocuğun dikkatini toplamasına yardımcı olabilir. Tekerlemeler ebeveyn tarafından başlı başına da bir dil etkinliği olarak kullanılabilir (Muslugüme, 2016, s.24).

4.1.7 Parmak Oyunları

Parmak oyunları, belli bir ritim içinde bedenın bölümlerinin koordineli olarak sözlere eşlik etmesidir (Eliason ve Jenkins, 2003; akt. Muslugüme 2016). Parmak oyunları sırasında çocukların el göz koordinasyonuna ilişkin becerileri gelişmektedir. Çocuklar hem söyleyerek, hem de parmaklarını hareket ettirerek, bedenleri ile söyledikleri arasında koordine kurmaya çalışmaktadır. Bu kontrol, çocukların giyinme becerileri, kalem tutma, boyama, el becerisi gerektiren araçları kullanmaları konusunda el kaslarına katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte kelimelerin mimiklere yansıtılması, çocukların duygusal ifadeleri farklı şekilde yansıtabilmelerine imkan sağlamaktadır (Rolton, 2002; akt. Muslugüme, 2016).

Çocuklar parmak oyunlarını canlandırırken, kelime sonlarındaki kafiyelere dikkat etmekte ve kafiyeli sözcükler üretme konusunda deneyim kazanmaktadır. Parmak oyunlarına bazı hareketler eşlik ettiği için çocuklar daha kolay ezberlemekte ve daha kolay hatırlayabilmektedir (Roskos ve diğ., 2009; akt. Muslugüme, 2016). Ebeveyn, çocuğuyla parmak oyunu oynarken, telaffuzuna dikkat etmeli, kullandığı kelimelerle, jest ve mimiklerinin uyumlu olmasına özen göstermelidir. Ayrıca çocuğun dikkat ve hoşlanma durumuna göre birden fazla tekrar yapabilir (Muslugüme, 2016, s.24).

4.1.8 Bilmeceler

Bilmece, bir varlığın niteliklerini üstü kapalı bir biçimde belirterek, onun ne olduğunu buldurmayı amaçlayan ürünlerdir (Öztürk, 2010, s.20). Bilmecelerde “eğlence-oyun” ve “soru-cevap” özellikleri dikkat çekmektedir. Bilmecelerde sebepler söylenmekte, sonuçlar gizlenmektedir. Bu nedenle bilmeceler çocukların öğrenmesine önemli katkıda bulunacak potansiyele sahiptir (Köktürk, 2005, s.123). İnsanlar, hayvanlar, bitkiler, günlük olaylar, değişik nesnelere, doğa olayları bilmecelerin konusu olabilir. Bilmeceler, çocukların neden-

sonuç ilişkisi kurarak problem çözmelerinde, kavramlar arasında bağlantı kurmalarında, dil becerilerini geliştirmelerinde ve eğlenerek öğrenmelerinde önemli rol oynamaktadırlar (Adams, 2000; Zipke, 2008; Kandır ve diğ., 2010; akt. Muslugüme, 2016).

Ebeveyn çocuğuna bilmeceyi sorduktan sonra onun cevabı bulması için bir süre beklemelidir. Gerekirse ipucu vermeli, ipucu verirken de bilmecenin cevabının resmini göstermek yerine, cevabı hatırlatacak cümleler kurmalıdır. Örneğin ebeveyn (ağaç üstünde kilitli sandık) şeklinde bir bilmece sorduğunda, çocuğa (ağaçta sandık olur mu?, kilit ne demek?, ne işe yarar?) diye sorular sormalı ve sandık kelimesiyle başka bir nesne kastedildiğini açıklamalıdır. Bilmecenin cevabı bulduktan sonra, verilen bütün cevaplar çocukla beraber değerlendirilmeli, cevapların neden yanlış veya doğru olduğu bilmecedeki kelimelerle ilişkilendirilerek tartışılmalıdır (Muslugüme, 2016, s.25).

4.1.9 Sohbet

Erken çocukluk döneminde dil gelişimini destekleyecek uygulamalardan biri de ebeveyn ile çocuğunun sohbet etmesidir. Sohbet, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına göre günlük yaşamında deneyim elde edebileceği konuları içerebilir. Gün içinde ebeveynin çocuğundan herhangi bir konuda evde yapmasını isteyeceği küçük ev işleri, ebeveyn ile çocuğun markete, parka, sinemaya gittiğinde yaşadığı deneyimler, çocuğun okulda arkadaşları ile katıldığı etkinlikler gibi birçok örnek sohbet konusu olabilir. Sohbet etmeye başlamadan önce bir konu ya da tema belirlemek faydalı olabilir (Muslugüme, 2016, s.25).

Sohbet boyunca ebeveyn ve çocuk arasında yapılan konuşmalar, çocuğun kelime dağarcığını geliştirir ve konuşulan dilin gramer yapısını kullanabilmesinde çocuğa model oluşturur. Ayrıca çocuğun, bir başkası tarafından anlaşıldığını hissetmesini sağlayarak daha kolay iletişime geçmesine yardımcı olur (Yazıcı, 2004, s.24). Sohbet ederken ebeveynin ses tonlamasına ve kelimelerin telaffuzuna dikkat etmesi, sohbeti çocuğun dikkat seviyesine uygun şekilde kısa tutması gerekmektedir. Sohbet etkinlikleri, çocuğun dikkatini dilsel yapılara ve bu yapıların sözel olarak kullanımına çekmektedir. Bir durum, nesne ya da olay üzerinde tartışma, betimlemeler, tahminlerde bulunma gibi çalışmaların yapıldığı sohbetlerde çocuklar anlamlı cümleler oluşturur (Muslugüme, 2016, s.25).

Sohbet sırasında çocuk, konuşmalarında eksik veya hatalı kullanımlar yapsa bile ebeveynin ona iyi bir model olması, çocuğun dili doğru kullanabileceği ortamlar yaratması faydalı olacaktır. Örneğin çocuk (Gitti kedi ağaca) gibi bir ifade kullandığında ebeveynin (Evet, küçük kedi ağaca tırmandı) şeklinde cümleyi yeniden kurması çocuğa dili kullanma konusunda

iyi bir örnek oluşturur. Çocuk bu sayede cümle kurma şeklini yavaş yavaş değiştirebilir (Muslugüme, 2016, s.26).

4.1.10 Masallar

Beşik çağından yatak çağına geçiş yapan çocuklar için uyumadan önce “masal dinleme” zamanı başlar. Masallar, çocuğun hayal dünyası ile birlikte dünya görüşünü geliştirir, iyi ile kötüyü, doğru ile yalanı, güzel ile çirkini, genelde yaşamında var olan karşıtlıkları ayırt eder duruma gelir. Anne babaların bilmesi gereken önemli nokta, çocuklara masal okumanın, masalı anlatmak kadar etkili olmadığıdır (Muslugüme, 2016, s.26).

Masallar her anlatılışında yeni boyutlar, yeni öğeler ve içerik kazanır. Hiçbir anlatıcı, aynı masalı iki kez aynı biçimde anlatamaz. Bir bakıma her seferinde anlatılan masal, güncelleşir ve özgün bir içerik kazanır” (Açıkalın ve diğerleri, 2003, s. 129). Ebeveynin çocuğa hangi masalı neden anlatacağı konusunda eğitimci rehberlik etmelidir. Masalın içeriğine, anlatım dilinin sade ve anlaşılır olmasına, konusunun çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmasına, içerisinde korkutucu durum bulundurmamasına özen gösterilmelidir (Muslugüme, 2016, s.26).

4.2 1-3 Ay Arası Dil Gelişimi Etkinlikleri

Bebegin çıkardığı sesleri taklit edin. “aa” diyorsa siz de “aa” deyin. Bebekle tane tane, vurgulamalar yaparak konuşun. Basit cümleler kullanın. Basit cümleler gramerini geliştirmesine yarar. Yüksek ses dikkatlerini çeker. Tekrarlar bebeklerin kelimeleri anlamalarına yarar. Şarkılar, kafiyeli tekerlemeler söyleyin. O konuşurken kesmeyin, ilgili olduğunuzu gösterin ki size güvenebilsin. Bazen bebekler konuşma havasında olmazlar. Eğer gözlerini kaparsa veya başını çevirirse ısrar etmeyin (Bağcı Ayranlı, 2018, s.20).

4.3 3-6 Ay Arası Dil Gelişimi Etkinlikleri

Yıkarken, giydirirken, beslerken devamlı konuşun. Ona ne olduğunu, sizin ne yaptığınızı anlatın. Örneğin, “Islak mısın, Ayşe? Bezine bir bakalım. Evet, ıslaksın. Haydi gidip altını değiştirelim.” gibi. Şarkı ve kafiyeli tekerlemeler söyleyin. Bebek farklı sesler çıkararak duygularını gösteriyorsa ne demek istediği ile ilgili konuşarak ona bunu fark ettirin. Örneğin,

“bu köpeği seviyorsun değil mi? Çok heyecanlandın.” gibi. Ses tonunuzu değiştirerek (yüksek sesle), seslileri uzatarak ve yakınlaşarak konuşun. Abartılı mimikler de yapın. Bebeklerin normal yetişkin konuşması yerine bu tür bir konuşmayı tercih ettikleri bilinmektedir. “bay bay, mama” gibi tekrarlı kelimeleri kullanın. P, b ve m seslerinin bulunduğu pembe gibi sözcükleri sıkça onun dudaklarınıza bakmasını sağlayarak kullanın. Üst ve alt dudağın sayesinde oluşan p, m, b sesleri çift dudak ünsüzü olarak adlandırılır (Demir ve Barın, 2010; akt. Bağcı Ayrancı, 2018).

4.4 6-12 Ay Arası Dil Gelişimi Etkinlikleri

Şaşırdığınızda “ahh, ohh” gibi tonlamalar gösterin. Bebeğin neden bunu dediğini fark etmesini sağlayın. Örneğin, bebeğin yemek yemesine yardım ederken kaşığı düşürdüğünüzde, “Ohh. Kaşık düştü.” denilebilir. Bebeğin de bu ifadeleri kullanıp kullanmadığını takip edin. Kullanırsa cümleler ilave edin. Örneğin, “ohh oh kaşık düştü. Kirlendi değil mi?” gibi. El sallama oyunu oynayın. Biri evden ayrılırken onu tutun ve giderken görmesini sağlayın. O kişi giderken, “hoşçakalın” desin siz de bebeğe yardım ederek, “güle güle” deyin. Ellerini de sallamasını sağlayın. Bu kim sorusu sorarak bebeğin tanıdıklarına o şekilde hitap etmesini sağlayın. Örneğin, “dede” kelimesini dedesine söylemesini isteyin. “Bak kim buradaymış? Bu kim, Bülent? Evet, senin deden.” gibi. Kelimelerle nesnelere birleştirebilmesi için oyun oynayın. Örneğin, giydirirken kıyafetlerin isimlerini söyleyin. “Şimdi şapkanı ve eldivenini takalım. Şimdi çoraplarını ve eteğini giyelim.” gibi (Bağcı Ayrancı, 2018, s.21).

4.5 12-24 Ay Arası Dil Gelişimi Etkinlikleri

Bir şeyler yaparken veya yolda giderken konuşun. Gezerken örneğin bilindik nesnelere işaret edin (arabalar, ağaçlar, kuşlar) ve isimlerini söyleyin. “Bak bu bir köpek. Köpekler hav hav der” gibi. Çocuğun taklit edebileceği kadar basit ancak gramer kurallarına uygun konuşun. Evde veya odasında ses çıkaran eşyaları tanıttın. Örneğin, çalar saati tanıttın. Nasıl ses çıkarttığını taklit edin. Komutları takip etmesi için oyun oynayın. Örneğin, “Buraya gelmeni ve oturmanı istiyorum.” Çocuk oturduğunda, “teşekkür ederim oturduğun için” diyebilirsiniz. Çocuğun tek kelimelik ifadelerini genişletin. Örneğin, çocuk “araba” dediğinde siz de “evet, büyük kırmızı bir araba var.” deyin. Çocuklar bir kelimeyi birçok kelimeyi anlatmak için kullandıklarında ne demek istediklerini siz tahmin edin ve söyleyin. Örneğin, kahvaltıda “daha”

dediğinde, siz “daha fazla süt mü istiyorsun?” gibi cümleleri açabilirsiniz. Bu dönemde nesnelere isimleri resimlerle gösterilerek öğretilir (Bağcı Ayrancı, 2018, s.22).

4.6 24-30 Ay Arası Dil Gelişimi Etkinlikleri

Sorularını dinlemeye ve cevaplamaya hazır olun. Soru sorduklarında memnun olduğunuzu gösterin. Cevabını bilmediğinizde bilmiyorum deyin ve bulmaya çalışacağınızı söyleyin. Taklit edebilmesi için basit, anlaşılır ve gramer kurallarına uygun konuşmaya devam edin. “Bu kimin?” oyunu oynayın. Çocuğa ve size ait eşyaları ortaya koyun. Çocuk çorabını seçin. “Bu kimin?” deyin. Çocuğun kendine ait olduğunu söylemesini bekleyin. Resimlerden faydalanarak şarkı sözlerini öğretin. Şarkı ve oyunlar çocukları dildeki ritim ve seslerle tanıştıracaktır. “Topu bana ver, topu ona ver” gibi oyunlar zamir kazanımı çabuklaştırılabilir. Yemeği ne ile yiyoruz gibi bağlantılar kavratılabilir. Beden öğelerimiz -çene, burun vb- öğretilir. Bunu yaparken bebeğe ilgili organ gösterilmelidir. Büyük ve küçük kavramları resimlerle ve çevresi ile ilişkilendirilerek öğretilir (Bağcı Ayrancı, 2018, s.22).

4.7 2,5-4,5 Yaş Arası Dil Gelişimi Etkinlikleri

Parçalara ayrılabilen nesnelere buçuk veya yarım kelimesinin aynı kelime olduğunu, çeyrek kelimesini gösterin, aynı zamanda bunları sözel olarak ifade edin. Değişik anlamlı kelimeler kullanarak onun anlamı merak etmesini sağlayın böylece yeni kelimeler kazanmasını sağlarsınız. Dün neler yaptığınız, yarın neler yapacağınız konusunda onunla konuşun ve onu da konuşturun. Onunla neden-sonuç oyunları oynayın. “Bebek soğuk su içti, hasta oldu.” gibi. Masanın arkasına ve üstüne oyuncağını koyarak ne, nerede oyunuyla arkasında, üstünde gibi ifadelerinin gelişmesini sağlayın. Tekil ve çoğul unsurları göstererek çoğulluk kavramını pekiştirmesini sağlayın. “Bak ağaç, bak iki ağaç, bak ağaçlar” gibi. Cümle öğelerini kartonlara yazın ve yerlerini değiştirerek bir cümleyi değişik biçimlerde söyleme yetisi kazandırın. Böylece ifade yeteneği gelişir (Bağcı Ayrancı, 2018, s.23).

4.8 5 Yaş Dil Gelişimi Etkinlikleri

Objeler hakkında konuşabilir, objelerin kullanımını anlatabilirsiniz, böylece söz diziminin değişik kullanımını fark edebilirler. Sizinle konuştuğunda onu dinleyin; duygularını, fikir ve düşüncelerini sizinle tartışması için, soru sorması için onu cesaretlendirin.

Diyalogu sürdürmesi için teşvik edin. Diyaloglarınızda değişik zamanlara yer verin. Yetişkin dili kullanabilirsiniz, genellikle söyleyebildiklerinden daha çok şey anlarlar (Bağcı Ayrancı, 2018, s.23).

4.9 6 Yaş Grubu Dil Gelişimi Etkinlikleri

Fonetik çalışmalara başlayın. Harflere bakıp nasıl bir ses olabileceklerini tartışın. Kelimelerin yazılışı ile ilgili tartışın ve kelimelerdeki her harfi seslendirin. Büyük kelimeleri ana parçalara bölün (son ek- ön ek). 1.,2.,3. sonuncu sesleri ve bölümleri tartışın. Harf kopya etme çalışmaları ile el kaslarını kuvvetlendirin (Bağcı Ayrancı, 2018, s.24).

“Okuma Yazma Becerilerinin Gelişimi Etkinlikleri” isimli kitabında Elif Üstün okuma yazma becerilerine okul öncesi dönemde yardımcı olabilecek etkinliklere şunları örnek verir:

- Açık uçlu sorular sorun.
- Sözcüklerin başlangıç ve bitiş seslerine göre sözcük türetme oyunları oynayın.
- Şarkı ve bilmecelerdeki ses tekrarlarından faydalanın.
- Harfleri eşleştirme gibi oyunlar oynayın.
- Çevrelerindeki yazılı materyalleri fark etmelerini sağlayın.
- Dinledikleri metinlerden nerede, kim gibi sorular çıkartın.

5. Dil Gelişimine Yönelik Materyaller

Çocuğa uygun bir araç gereç seçerken sağlam, kullanışlı ve bakımı kolay, birden çok amaca yönelik ve çocuğa zarar vermeyecek olmasına dikkat edilmelidir. Araç gereçler ilgi çekici olmalı, göze hoş görünmeli, araştırma ve keşifleri sağlamalı, yaratıcılığı desteklemeli ayrıca güvenli olmalıdır. Çocuğun gelişim düzeyine göre basitten karmaşığa, kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene doğru giden bir sıra ile verilmelidir. Seçilen araç gereçlerin eğitim programındaki kazanım ve göstergelerle tutarlılık göstermesi sağlanmalıdır (MEB, 2013a).

5.1 Kitaplar (resimli, tahta ya da bez gibi): Sağlam ya da kaplamalı sayfalara sahip renkli kitaplar ya da karton kitaplar, pamuklu kumaşlar, kaldırmak ve altında yer alan resmi incelemek için kanatlı kitaplar, hissetmek için yumuşak tüylü oyuncaklar, dokunmak için kaba zımpara kağıdı, parmakları içinde gezdirmek ya da yapıştırmak için delikler keyifli duyuşal keşifler içeren kitaplardır. Ev yapımı aile fotoğrafları koleksiyonları birçok küçük çocuğun dikkatini çekmektedir. Basit, büyük resimli fotoğraflar, zıt renkte bir arka plana karşı konumlandırılmış fotoğraflar ve açıldığında kendi başlarına duracak şekilde yapılmış kitaplar da erken dönemlerde çocukların ilgisini çeken kitaplar arasındadır (Machado, 2010).

5.2 Elektronik kitaplar: Elektronik özelliklere sahip kitaplar, çocuklara öyküler dinletmek ve resimler göstermek için farklı seçenekler sunmaktadır. Her kitap farklıdır, ancak birçoğunun hareket eden, parıldayan, “konuşan” ya da müzikal sesler ve hayvan sesleri çıkaran özellikleri ve renkli çizimleri vardır. Bir alana, düğmeye, simgeye ya da sembole basılması önceden kaydedilmiş ses özelliklerini etkinleştirir. Ancak yapılan araştırmalar, özellikle 3 yaşından önce çocukların medya izlemesinde erken medyaya maruz kalmanın olası olumsuz etkileri konusunda anne babalar ve eğitimcileri uyarmaktadır. Çalışma sonuçları, 3 yaşından önce şiddet içeren ya da şiddet içermeyen eğlence amaçlı görsellerin izlenmesinin, 5 yıl sonraki dikkat sorunları ile anlamlı bir şekilde ilişkili olduğunu belirtmektedir (Machado, 2010). Bu bağlamda erken yaştaki çocukların elektronik kitaplara yönlendirilmesinin olumsuz sonuçlar ortaya koyabileceği anne baba ve yetişkinler tarafından dikkate alınması gereken bir konudur.

5.3 Müzik kutusu: Çocuklara sesli müzik kutuları seçerken dikkat edilmesi gerekenlerden biri müziğin basit ritimlerden oluşması diğeri ise tekrar eden ses ya da ifadelerden oluşmasıdır. Çocuklara müzik kutusundan müzik dinletirken kullanılacak bir teknik, çocukların müzik eşliğinde nasıl hareket ettiklerini çocuklara sözlü olarak tanımlamaktır. Örneğin, “Mustafa şimdi dizlerini karnına kadar çekti” ya da “Ayşe şimdi ellerini çırparak sağa sola hareket ediyor” gibi. Bu durum çocukların müziğin ritmine uygun bir şekilde hareket etmelerini ve müziğin ritmi konusunda farkındalık kazanmalarına yardımcı olur (Machado, 2010).

5.4 Müzikli, ses çıkaran oyuncaklar: Ses çıkaran ya da konuşan müzikal oyuncaklar, bebekler ve doldurulmuş hayvanlar ve manyetik alfabe harfleri de dahil olmak üzere alfabe oyuncakları, dili destekleyen oyuncaklar olarak tanımlanabilir. Hem konuşan hem de müzikal ses çıkaran oyuncaklar ya da kayıtlar, çocukların dikkatlerini çekmekte ve bu tarz manipülatif oyuncaklar gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu oyuncak türleri, çocukların dil gelişimiyle güçlü bir bağlantıya sahiptir. Şarkılar ve müzik çocukların çok hoşlarına gitmekte ve onları eğlendirirken dil gelişimlerini destekleyecek alternatif yollar sunmaktadır (Machado, 2010).

5.5 CD, radyo, video, televizyon gibi değişik tonlarda müzik dinleyebileceği

araçlar: Günümüzde çocukların dinleyebilmeleri için artan sayıda CD, kaset ve video üretilmektedir. Çocuklar müzik dinlerken hem seslere ilişkin farkındalık kazanmakta hem de vücutlarını ritmik olarak hareket ettirme şansı yakalamaktadır. Bu nedenle çocukların farklı sesleri duyup dinleyebileceği materyallerin, çocukların dil gelişimini desteklemek açısından önemli bir yeri vardır (Machado, 2010).

5.6 Kuklalar: Kuklaların kullanımı, çocuklarla diyaloga girmenin ve hayal güçlerini harekete geçirmenin mükemmel bir yoludur. İletişim becerilerini geliştirir ve dil kullanımını eğlenceli bir şekilde zenginleştirir. Çocukların kuklalara tepkisi her zaman olumludur, eğlence ve öğrenme kaynağıdır. Bu nedenle, kukla ile özgürce ve coşkuyla etkileşim kurma eğilimindedirler (Callander ve Nahmad-Williams, 2011).

5.7 Çocuğa uygun kostüm ve aksesuarlar: Çocuğa uygun kostüm ve aksesuarlar kullanılarak hareket ettirme ya da taklit etmeyi içeren kısa dramatik oyun çeşitleri evde ve okulda çocukların dil gelişimlerini desteklemek amacıyla kullanılacak yöntemlerden biridir. Konuşma genellikle canlandırmalara eşlik eder. Yaygın oyun temaları telefonda konuşmak, bebek bakımı ya da yemek yapmak olabilir. Bebekler, oyuncaklar ve giydirme kıyafetleri genellikle eylemin bir parçasıdır ve bu tür bir oyunu başlatmaya hizmet edebilir. Özellikle okul öncesi eğitim kurumlarında birden fazla oyuncak bebek bulunur, böylece birçok çocuk başkalarının bunu yaparken gördüklerinde “bebeklerini” besleyebilir ve sallayabilir (Machado, 2010). Aynı zamanda çocuklara masal kahramanlarına uygun kostüm giydirilerek onlardan öyküyü dramatize etmeleri istenebilir. Çocuklardan kukla tiyatrosu ile öykünün bir başka şeklini oluşturması ve oynatması istenebilir. Maske kullanmak da öyküyü canlandırmada etkili bir yoldur. Böylece çocukların Türkçedeki ekleri doğru olarak kullanma, nesne durum ya da olayı anlaşılır bir şekilde açıklama, aynı anlama gelebilecek düşünceleri farklı cümlelerle açıklama becerilerini geliştirmeleri sağlanabilir (MEB, 2013a).

Ayrıca çingirak, saat, çeşitli araçlardan yapılmış marakaslar, oyuncak bir telefon, seslerini dinleyebileceği değişik cisimler ve flüt, davul, org gibi müzik aletleri de erken çocukluk dönemindeki çocukların dil gelişimlerini desteklemek amacıyla kullanılabilir (MEB, 2013a).

6. Sonuç ve Ailelere Öneriler

- Çocuğa yaşına ve ilgisine uygun kitap okunabilir.
- TV izlerken onunla konuşarak konuyu anlaması sağlanabilir.
- Beraber şarkı, şiir, tekerlemeler söylenebilir.
- Çocuğa hikâye ve masal anlatılabilir.
- Çocuktan yaşına uygun olarak hikâye ve masal anlatması istenebilir.

- Her fırsatta onunla sohbet edilmelidir (Yemek yerken bütün aile bireyleri bir araya geldiğinde konuşma fırsatı yakalayabilir.).
- Sohbet ederken kelime haznesini geliştirecek şekilde konuşulabilir (Havanın durumu hakkında konuşulabilir ve ona farklı hava koşullarından bahsedebilir; yağmurlu, bulutlu, güneşli, rüzgârlı, kar yağışlı, soğuk, sıcak gibi...).Böylece sohbet konusuyla ilgili birçok kelimeyi öğrenmesini sağlanabilir.
- Oyun oynarken ve resim yaparken onunla konuşmak, onun hem dil gelişimi hem de zihinsel gelişimi için çok önemlidir. Ayrıca onunla konuşurken de yaratıcılığının gelişmesi sağlanabilir.
- Onunla konuşurken cevap vermesi için fırsat ve yeterli süre verilebilir.
- Çocuğun cümlesini tamamlamasına izin verilmeli ve onun cümlesini tamamlamaktan kaçınılmalıdır.
- Eğer ses kayıt cihazınız varsa çocuğun söylediği şarkı ya da anlattığı hikâyeye kaydedilebilir. Alışverişe beraber gidilebilir ve orada onun ilgisini çeken şeyler hakkında konuşulabilir. Çocukla konuşurken ses benzerlikleri hakkında bilgi verilebilir.
- Beraber fotoğraf albümlerine bakıp, fotoğraftaki kişiler, yer ve olanlar hakkında konuşulabilir. Bu tip bir etkinlik onun dil gelişiminin yanı sıra zihinsel (özellikle hafıza) gelişimine de yararlı olur.
- Yatağına yatmadan önce onunla gün hakkında konuşabilir, ardından ona hikâyeye anlatabilir.

7.KAYNAKLAR

Açıklan, A., Summak, E.G., Summak, S. (2003). *Kundaktan okula çocuklarımız*. Ankara: Pegem.

Akbayır, S., Şahin, Ş. (2005). *Yaş gruplarına göre çocuk edebiyatı*, 9,(104-105), (190-204).

Akbayır, S., Şahin, Ş. (2005). *Yaş gruplarına göre çocuk edebiyatı*, 9,(104-105), (190-204).

Alpöge, G. (2003). Okul öncesi dönemde çocuklara kitap okumanın ve masal anlatmanın önemi. *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür.

Bağcı Ayrancı, Bilge. (2018). 0-12 yaş dil gelişimi uygulamaları ve yapılması gerekenler. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 8 (1), 13-34. 20 Ocak 2021, dergipark.org.tr.

Bilişsel ve dil gelişimi. (t.b.). *İstanbul Üniversitesi AUZEF*. https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/19_20_Bahar/bilissel_ve_dil_gelisimi/14/index.html#konu-9

Cengiz, Ö. (2013). Türk annelerinin çocuklarına kitap okurken kullandıkları dil. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 97-114.

Demir, C. ve Yapıcı, M. (2007). *Anadili olarak Türkçenin öğretimi ve sorunları*, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 176-192.

Deniz, A.(2018). *Resimli Öykü Kitaplarının ve Okuma Etkinliklerinin Niteliklerinin Beş Yaş Çocuklarının Dil Gelişimiyle İlişkinin İncelenmesi*. Doktora Tezi,Hacettepe Üniversitesi.

Dere, Z . ,Tutkun, C. *Bilişsel ve Dil Gelişimi* [PDF belgesi]. 20.01.2021, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/cocukgelisimilisans_ao/bilisselvedilgelisimi.pdf

Işıkoğlu Eroğan, N. (2016). Erken çocukluk döneminde çocuk-ebeveyn birlikte okumaetkinliklerinin incelenmesi. *Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (3).

Kandemir, M. (2016). Bilişsel gelişim. Ş. Işık (Ed.), *Eğitim psikolojisi içinde* (s. 89- 146). Ankara: Pegem Akademi.

Kandır, A., Yazıcı, E. (2012). *Erken çocukluk eğitimi dizisi: 5-6 yaş çocukları için dil etkinlikleri*. Ankara: Efil.

KOL, S. (2011), Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt(Sayı), 1-21

MEB. (2013a). Çocuk gelişimi ve eğitimi: Dil gelişimi. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Dil%20Geli%C5%9Fimi.pdf

MEB. (2013b). Okul öncesi eğitimi programı.

<https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf>.

MEB. (2013c). Okul öncesi eğitim programı – 2013: Etkinlik kitabı.

http://anaokulu.cu.edu.tr/_file/OOEP_2013_Etkinlik_Kitabi.pdf.

Muslugüme, Emine. (2016). *Dil gelişimini destekleyici ebeveyn eğitim programının sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının dil gelişimine etkisi*. Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Ocak, S. (2007). *İlköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişim düzeyleri ile okuma başarısı arasındaki etki*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Öztürk, A. (2010). *Çocuk edebiyatı ve okul öncesi eğitimde Türkçe dil etkinlikleri*. Ankara:Eğitim Kitap.

Savaş, B. (2006). *Okuma eğitimi ve çocuklarda dil gelişimi*. İstanbul: Alfa.

Şimşek, Z.(2017). *Farklı Kitap Okuma Tekniklerinin 48-66 Ay Grubu Çocuklarının Dil Gelişimine Olan Etkileri*.Doktora Tezi,Pamukkale Üniversitesi.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2013) *Dil Gelişimi*. Ankara.

http://ismek.ist/files/ismekOrg/file/2014_hbo_program_modulleri/Dil_Gelisimi.pdf

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Ankara.

http://ismek.ist/files/ismekOrg/file/2014_hbo_program_modulleri/Dil_Gelisimi.pdf

Topbaş, S. (2001). Dil gelişiminin sosyal temelleri. S. Topbaş (Ed.), Dil ve kavram gelişim

i (s. 75-92) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.

Üstün, E. (2007). *Okuma yazma becerilerinin gelişimi*. İstanbul: Morpa Yay.

YAPICI, Ş. (2004), Çocukta Dil Gelişimi, *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi* , Cilt(Sayı), 1303-5134

YAVUZER,H.(2016), *Çocuğunuzun İlk Altı Yılı*, İstanbul:Remzi Kitapevi.

Yazıcı, Z. (2004). Okul öncesi dönemde yaratıcı sanat çalışmalarında dilin kullanımı. Erken Çocukluk Eğitiminde Sanat Sempozyumu: Geleceğe Bakış. (s.20-26). İstanbul: Morpa Kültür